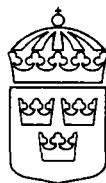


Arbetsmarknadsutskottets yttrande 1993/94:AU5y

Ledighet för vård av barn



1993/94
AU5y

Till socialutskottet

Socialutskottet har berett arbetsmarknadsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1993/94:148 Vårnadsbidrag jämte motioner.

Utskottet yttrar sig i det följande över den del av propositionen och aktuella motioner som berör förslaget om förlängd föräldraledighet.

Propositionen

I propositionen föreslås att det fr.o.m. den 1 juli 1994 införs ett skattepliktigt vårnadsbidrag för barn i åldrarna ett till tre år.

Som en följd av vårnadsbidraget föreslås ändringar i en rad författningar. Av intresse för arbetsmarknadsutskottet är därvid den lagändring som berör lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.

Rätten till hel ledighet för vård av barn förlängs från ett och ett halvt till tre år från barnets födelse. Rätten till förkortning av arbetstiden påverkas inte. Den rätt till ledighet när arbetstagaren bl.a. uppbär föräldrapenningförmån som regleras i 4 § den nämnda lagen påverkas heller inte av lagändringen.

Vårnadsbidraget utges bara till dess barnet fyllt tre år, också när det är fråga om adoptivbarn. Adoptivföräldrars särskilda rätt till ledighet föreslås även fortsättningsvis gälla under ett och ett halvt år från den tidpunkt då föräldrarna fick barnet i sin vård.

Motioner

Sammanlagt nio motioner har väckts med anledning av propositionen.

I tre partimotioner So49 (s), So47 (nyd) och So46 (v) yrkas att riksdagen avslår propositionen.

Följande fyra motioner berör i varierande grad förslaget om utsträckt föräldraledighet i propositionen.

I den socialdemokratiska motionen (so49) varnar motionärerna såvitt nu är i fråga för att löne- och anställningsvillkoren för de kvinnor som stannar hemma kommer att försämrats. Tre års tjänstledighet är en lång tid och risken är stor att många kommer att utestängas från arbetsmarknaden. Däri ligger det största hotet mot jämställdheten.

Även vänsterpartiet (so46) menar att vårdnadsbidraget bl.a. missgynnar kvinnors deltagande i arbetslivet.

I ett till arbetsmarknadsutskottet under den allmänna motionstiden remitterat motionsyrkande 11 i motion 1993/94:Sf271 av Ian Wachtmeister och Arne Jansson (nyd) avstyrks en förlängd föräldraledighet till tre år. En sådan lång ledighet är en kvinnofälla, framhåller motionärerna. Arbetsmarknadsutskottet överlämnar detta motionsyrkande till socialutskottet i samband med detta yttrande.

Märtha Gårdestig (kds) begär i motion So48 (yrkande 2) ett tillkännagivande om att adoptivföräldrar får rätt till lika lång tjänstledighet som andra föräldrar.

Arbetsmarknadsutskottets överväganden

Utskottet tar inte ställning till frågan om lämpligheten att införa ett vårdnadsbidrag utan begränsar sitt yttrande till att behandla frågan om utsträckt rätt till ledighet för vård av barn.

Enligt lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m. (föräldraledighetslagen) har en arbetstagare i egenskap av förälder rätt till ledighet från sin anställning för vård av barn dels i form av hel ledighet till dess barnet uppnått ett och ett halvt års ålder, dels i form av förkortning av arbetstiden till tre fjärdedelar av normal arbetstid till dess barnet uppnått åtta års ålder.

För arbetstagare som adopterar ett barn räknas rätten till hel ledighet från den tidpunkt då arbetstagaren fått barnet i sin vård.

Rätten till ledighet är fristående från föräldraförsäkringens förmånsregler. Arbetstagaren har dock alltid rätt att få ledigt under den tid föräldrapenning utgår.

Regeringen föreslår nu som en konsekvens av införandet av vårdnadsbidraget att rätten till hel ledighet för vård av barn förlängs från ett och ett halvt år till tre år från barnets födelse. Rätten till förkortning av arbetstiden påverkas inte. Beträffande adoptivföräldrar föreslås ingen ändring i gällande regler.

I några av de ovan redovisade motionerna framförs farhågor för att en sådan utsträckt ledighet som föreslås kan komma att innebära svårigheter på arbetsmarknaden för de kvinnor som väljer att stanna hemma. Härigenom motverkas jämställdhetssträvandena i samhället.

För egen del får utskottet anföra följande.

I dagarna har Utredningen om ledighetslagstiftningen lagt fram ett betänkande (SOU 1994:41) Ledighetslagstiftningen — en översyn. Det bör framhållas att utredningen i det närmaste avslutat sitt arbete innan den nu föreslagna utvidgningen av föräldraledigheten lades fram. Utredningsförslaget har därför inga direkta beröringspunkter med det föreliggande regeringsförslaget. Dessutom är det vad gäller föräldraförsäkringen en i huvudsak teknisk översyn.

Utredningen för vissa resonemang om samhällsnyttan av de vanligaste ledighetslagarna: studieledighetslagen och föräldraledighetslagen. Beträffande föräldraledighetslagen understryker utredningen att det är en självklar utgångspunkt för samhällets fortbestånd att det föds barn och

att det finns förutsättningar för att på bästa sätt vårda barnen. Utredningen framhåller vidare att föräldraledigheten leder till flera positiva effekter bl.a. för jämställdhet och ekonomisk tillväxt. Föräldraledighetslagen kan emellertid också ge upphov till negativa effekter. Sådana är i huvudsak av företagsekonomisk natur och kan framför allt uppstå i form av ökad administration samt störningar i produktionen. Dessa produktionsstörningar, som trots åtgärder inte går att förhindra, får vägas mot de positiva effekter som nyss nämnts men som "svårigen låter sig kvantifieras", anser utredningen.

En enkätundersökning som utredningen låtit göra visar att de problem som förknippas med föräldraledighetslagen uppges vara större i stora företag än i mindre företag. Problemen anses vara större i den offentliga sektorn och i kvinnodominerade företag än i den privata sektorn och i mansdominerade företag. Fler företag menar att problemen är större för produktionen än för administrationen. Det kan slutligen tilläggas att föräldraledigheten anses medföra större problem än vad som är fallet med studieledigheten.

Utskottet får anledning att i ett annat sammanhang återkomma till ledighetslagarna bl.a. efter det att nyssnämnda betänkande beretts i regeringskansliet.

Enligt utskottets mening har konsekvenserna av en förlängd föräldraledighet inte belysts i förslaget om vårdnadsbidrag. I vart fall förs inte något resonemang i frågan, än mindre görs det någon analys av de effekter som ett genomförande av förslaget kan ge upphov till. Avsaknaden av en sådan analys är utan tvekan en försvarande omständighet när man skall ta ställning till frågan om en utsträckt ledighet. Vilka effekter har en utvidgad föräldraledighet för de mindre företagen? Hur löser man vikariatsfrågan vid upprepade långa ledigheter? Påverkas skyddsregeln i 11 § föräldraledighetslagen av en så lång ledighet? Hur kan den enskilde anställda få del av kompetensutveckling och annan utbildning inom företaget? Vilken inverkan på lön och möjlighet att avancera inom företaget har en lång frånvaro från arbetet? En förlängd föräldraledighet kan troligen komma att få ytterligare konsekvenser när det gäller löneskillnaderna mellan kvinnor och män. Som utskottet ser det måste dessa frågor utredas och en avvägning göras mellan olika intressen innan ett sådant förslag som det föreliggande genomförs.

Den nyssnämnda utredningen om ledighetslagstiftningen visar att redan nuvarande regler trots många positiva effekter också kan medföra vissa problem även om dessa inte synes vara alltför stora.

Att kombinera förvärvsarbete med föräldraskap är en viktig beståndsdel i jämställdheten mellan kvinnor och män. Andelen förvärvsarbetande kvinnor har stadigt ökat under de senaste decennierna; även kvinnor med små barn utgör en betydande andel av arbetskraften. Utvecklingen har inneburit att kvinnorna har stärkt sin ställning på arbetsmarknaden. Kvinnornas ekonomiska oberoende har därigenom ökat. Både kvinnor och män har som utskottet ser det goda möjligheter att kombinera förvärvsarbete med rollen som förälder.

För att i dagens samhälle där utvecklingen går snabbt kunna behålla kontakten med arbetslivet är det viktigt att frånvaron från arbetet inte blir så långvarig att det uppstår svårigheter vid ett återvändande efter ledigheten. Det torde nämligen vara ofrånkomligt att långa perioder av frånvaro från yrkesarbete försvårar möjligheterna att hålla kontakt med arbetslivet och utvecklingen där. För den enskilde kan sådana långa avbrott komma att innebära att man till sist utestängs från arbetsmarknaden.

För unga kvinnor kan den förlängda ledigheten komma att innebära svårigheter att över huvud taget ta sig in på arbetsmarknaden. En arbetsgivare kan nämligen tänkas noga överväga om han vill ta "risk- en" av att anställa en person som kan komma att vara borta från arbetet under långa perioder.

Upprepade långa frånvaroperioder kan också skapa problem för den eller de människor som anställs som vikarier.

Sammanfattningsvis gör utskottet den bedömningen att förslaget om en förlängd föräldraledighet på sätt som föreslås i propositionen bör avvisas.

Mot denna bakgrund avstyrker utskottet den nu föreslagna utvidgningen av föräldraledigheten. Motionerna So46, So49 och Sf271 tillstyrks i motsvarande delar.

Av utskottets ställningstagande följer att motion So48 avstyrks i berörd del.

Stockholm den 12 april 1994

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Ingela Thalén

I beslutet har deltagit: Ingela Thalén (s), Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Kjell Nilsson (s), Marianne Andersson (c), Lahja Exner (s), Charlotte Cederschiöld (m), Sten Östlund (s), Harald Bergström (kds), Laila Strid-Jansson (nyd), Monica Öhman (s), Isa Halvarsson (fp), Johnny Ahlqvist (s) och Berit Andnor (s).

Från Vänsterpartiet, som inte företräds av någon ordinarie ledamot i utskottet, har suppleanten Hans Andersson (v) närvarit vid den slutliga behandlingen av ärendet.

Avvikande meningar

1. Elver Jonsson (fp), Anders G Högmark (m), Marianne Andersson (c), Charlotte Cederschiöld (m), Harald Bergström (kds) och Isa Halvarsson (fp) anser att den del av yttrandet som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "i berörd del" bort ha följande lydelse:

Det har inte gjorts någon ingående analys av effekterna av en treårig frånvaro från arbetsmarknaden i det nu föreliggande regeringsförslaget. Av den nyss redovisade utredningen bör man inte dra alltför långtgående slutsatser eftersom man i denna utgår från nuvarande, kortare ledighetsperioder. Av intresse i detta sammanhang är uppgiften att de små företagen synes ha mindre problem förknippade med föräldraledighet än de större företagen. Sett ur produktionens synpunkt kan det i och för sig vara lättare för ett företag att planera för långa frånvaroperioder, särskilt kan det gälla frågan om att få tag i kvalificerade vikarier. Det kan emellertid inte uteslutas – exempelvis genom svårigheter att följa med i den snabba tekniska utvecklingen – att en utsträckt föräldraledighet kan komma att medföra ökade problem. Utskottet utgår från att detta är möjligt att praktiskt hantera. Det är dock viktigt med en aktiv uppföljning såväl ur arbetstagarens som arbetsgivarens synvinkel. Inte minst mot bakgrund av kvinnornas möjligheter att hävda sig på den framtida arbetsmarknaden är en sådan uppföljning angelägen.

Vad härefter gäller möjligheterna att hålla kvar kontakten med arbetslivet kan detta vara en fråga av stor betydelse för den enskilde. För den förälder som är tjänstledig är det särskilt viktigt att kunna uppehålla en sådan kontakt inför en återkomst till förvärvsarbete. Detta bör kunna lösas i samförstånd mellan arbetstagaren och arbetsgivaren. Arbetsgivarna skall nämligen i enlighet med jämställdhetslagen underlätta för arbetstagarna att förena förvärvsarbete och föräldraskap. Utskottet vill också erinra om att föräldraledighet kan tas ut i form av förkortning av arbetstiden med tre fjärdedelar och att denna rätt sträcker sig fram till dess att barnet fyllt åtta år.

Det förtjänar enligt utskottets mening att understryka att frågan om föräldraledighet i första hand är en fråga som den enskilde arbetstagaren själv har att ta ställning till. Fördelarna för barnet att ha en förälder till hands under en längre småbarnsperiod får vägas mot den vuxnes behov av och önskemål om en tidigare återgång till förvärvsarbete.

Mot bakgrund av vad sålunda anförts tillstyrker utskottet regeringens förslag att hel föräldraledighet som en konsekvens av införandet av ett vårdnadsbidrag utvidgas till tre år från barnets födelse. Av detta följer att utskottet avstyrker motionerna So46, So49 och Sf271 i aktuella delar. Utskottet delar regeringens bedömning att det inte finns samma anledning att förlänga rätten till föräldraledighet för adoptivföräldrar. Följaktligen avstyrks motion So48 i aktuell del.

2. Sonja Rembo (m) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "berörd del" bort ha följande lydelse:

Det har inte gjorts någon ingående analys av effekterna av en treårig frånvaro från arbetsmarknaden i det nu föreliggande regeringsförslaget. Av den nyss redovisade utredningen bör man inte dra alltför långtgående slutsatser eftersom man i denna utgår från nuvarande, kortare ledighetsperioder. Av intresse i detta sammanhang är uppgiften att de

små företagen synes ha mindre problem förknippade med föräldraledighet än de större företagen. Sett ur produktionens synpunkt kan det i och för sig vara lättare för ett företag att planera för långa frånvaroperioder, särskilt kan det gälla frågan om att få tag i kvalificerade vikarier. Enligt utredningen är emellertid svårigheterna större på kvinnodominerade arbetsplatser. Det kan inte uteslutas att en utsträckt föräldraledighet kan komma att medföra ökade problem.

Den snabba tekniska och organisatoriska utvecklingen i arbetslivet kan medföra stora svårigheter för såväl den som efter en mångårig frånvaro önskar återgå till sin tidigare antällning som för arbetsgivaren. Särskilda svårigheter kan uppstå vid upprepade långa frånvaroperioder, framför allt om dessa avbryts av kortvarig återgång i arbete. Problem kan också uppstå för dem som anställs som vikarier och som kan möta ökade svårigheter att få en fast fot på arbetsmarknaden.

Vad härefter gäller möjligheterna att hålla kvar kontakten med arbetslivet kan detta vara en fråga av stor betydelse för den enskilde. För den förälder som är tjänstledig är det särskilt viktigt att kunna uppehålla en sådan kontakt inför en återkomst till förvärvsarbetet. Detta bör kunna lösas i samförstånd mellan arbetstagaren och arbetsgivaren. Arbetsgivarna skall nämligen i enlighet med jämställdhetslagen underlätta för arbetstagarna att förena förvärvsarbete och föräldraskap. Utskottet vill också erinra om att föräldraledighet kan tas ut i form av förkortning av arbetstiden med tre fjärdedelar och att denna rätt sträcker sig fram till dess att barnet fyllt åtta år.

Det förtjänar enligt utskottets mening att understryka att frågan om föräldraledighet i första hand är en fråga som den enskilde arbetstagaren själv har att ta ställning till. Fördelarna för barnet att ha en förälder till hands under en längre småbarnsperiod får vägas mot den vuxnes behov av och önskemål om en tidigare återgång till förvärvsarbete. Det är angeläget att en utökad rätt till ledighet för vård av barn inte motverkar intentionerna i jämställdhetslagen. Det är emellertid oklart hur förslaget skall kunna kombineras med krav på kompetensutveckling i arbetet och en mindre könssegregerad arbetsmarknad.

Mot bakgrund av vad sålunda anförts vill utskottet inte motsätta sig regeringens förslag att hel föräldraledighet som en konsekvens av införandet av ett vårdnadsbidrag utvidgas till tre år från barnets födelse. Utskottet utgår från att utvecklingen på arbetsmarknaden kommer att följas noga. Mot bakgrund av det anförda avstyrker utskottet motionerna So46, So49 och Sf271 i aktuella delar. Utskottet delar regeringens bedömning att det inte finns samma anledning att förlänga rätten till föräldraledighet för adoptivföräldrar. Följaktligen avstyrks motion So48 i aktuell del.